

Jihočeská univerzita České Budějovice
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ŠKOLNÍ ZRALOST
SCHOOL READINESS

Autor. Vladimíra Dobrovolná
Obor: Učitelství pro MŠ
Vedoucí práce: Mgr. Renata Jandová

České Budějovice 30. 3. 2007

Děkuji vedoucí paní Mgr. Renatě Jandové za pomoc při vedení předkládané bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu jsem uvedla v seznamu použité a citované literatury.

České Budějovice, 30. 3. 2007

.....
podpis

Anotace

Školní zralost

Teoretická část této bakalářské práce se věnuje vymezení pojmu školní zralost a připravenost, uvádí znaky školní nezralosti jako důvody odkladu školní docházky.

Charakterizuje vývojové období dítěte předškolního věku, uvádí metody diagnostiky školní zralosti.

Praktickou část tvoří kasuistiky vybraných dětí, u kterých byl uplatněn odklad školní docházky a ukazuje na význam následné intervence ve smyslu dalšího vývoje dítěte.

School readiness

The theoretical part of this bachelors thesis drala with the definition of schoul readiness conception and the readiness, describes the features of schoul nureadiness as the reasous for delaying the schoul entry.

It characterizes the evolutionary period of the preschool age of the child mentions the methods of the diagnostic of schoul readiness.

The practical part is made by the case report sof selected children by whom was applied the delaynig of schoul entry and show to the meaning the foleowing intervention in the seuse of the next evolution of the child.

OBSAH

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Školní zralost	8
1. 1. Školní zralost ve školském zákoně	8
1. 2. Vymezení pojmu školní zralost	10
1. 3. Složky školní zralosti	11
1. 3. 1. Fyzická zralost	11
1. 3. 2. Psychická zralost	12
1. 3. 3. Emocionální a sociální zralost	13
1. 4. Shrnutí pojmu školní zralost	14
2. Školní připravenost	15
2. 1. Vymezení pojmu školní připravenost	15
2. 2. Školní zralost a připravenost dle kompetencí	16
3. Školní nezralost	17
3. 1. Formy školní nezralost	17
3. 2. Nedostatečná připravenost na školu	20
4. Odklad školní docházky	21
4. 1. Odklady školní docházky v číslech	21
4. 2. Typy školsky nezralých dětí	22
4. 3. Intervence u dětí s odkladem školní docházky	22
5. Předčasný a opožděný nástup do ZŠ	24
5. 1. Intervence u dětí s předčasným a opožděným nástupem do ZŠ	24
5. 2. Následky předčasného a opožděného nástupu do ZŠ	25
6. Charakteristika předškolního období	26
6. 1. Vývoj základních schopností a dovedností	26
6. 1. 1. Kresba	26
6. 1. 2. Grafomotorika	27
6. 1. 3. Hra	27
6. 2. Vývoj poznávacích procesů	27
6. 2. 1. Vnímání	27
6. 2. 2. Myšlení	29
6. 2. 3. Paměť	30
6. 2. 4. Řeč	30
6. 3. Vývoj emoční a socializační	31

7. Opožděný a nerovnoměrný vývoj	32
8. Depistáž školní zralosti	34
8. 1. Pediatrické prohlídky	34
8. 2. Zápisy do 1. tříd ZŠ	35
8. 3. Zkušenosti rodičů	35
8. 4. Pedagogická diagnostika učitelky mateřské školy	36
8. 4. 1. Možnosti učitelky MŠ v diagnostice dětí	36
8. 4. 2. Výsledky pedagogické diagnostiky v MŠ	37
8. 4. 3. Jak provádět pedagogickou diagnostiku v MŠ	37
8. 5. Odborná vyšetření	37
9. Metody diagnostiky školní zralosti	38
9. 1. Orientační test školní zralosti	38
9. 2. Test verbálního myšlení	39
9. 3. Pozorovací schéma chování předškolních dětí	39
9. 4. Zkouška znalostí předškolních dětí	40
9. 5. Testy ke zjišťování specifických poruch učení	41
9. 6. Reverzní test	41
 PRAKTICKÁ ČÁST	
1. Cíl výzkumu	42
2. Předpoklady	42
3. Charakteristika zkoumané skupiny	42
4. Fáze výzkumu	43
4. 1. První část	43
4. 2. Druhá část	43
5. Kasuistiky dětí a výsledky výzkumu	43
 Závěr	56
Seznam literatury	58
Přílohy	60

Úvod

„Jen lidé školou vzdělaní vpravdě lidmi jsou.“ (J.A.Komenský)

V září nastává v životě většiny šestiletých dětí velká a důležitá změna – mění se na školáky a zůstanou jimi řadu let.

Nástup do školy je vyvrcholením předškolního období, je výrazným mezníkem v životě dítěte i celé jeho rodiny. Dítě přijímá jasně vymezenou společenskou roli, stává se žákem a je zřejmé, že pro její úspěšné naplňování je důležitý jak postoj rodičů ke škole a vzdělávání, tak školní zralost a připravenost dítěte.

Roli školáka si dítě nevybírání, získává ji automaticky, po dovršení určitého věku a to šesti let.

Se zahájením školní docházky vstoupí škola do života celé rodiny a stane se součástí jejího života na velmi dlouhou dobu. Pro rodiče znamená přijetí dítěte do školy do určité míry i potvrzení jeho normality.

Vstup do základní školy sice dítě neovlivní nijak osudově, ale význam úspěchu v 1. třídě je větší než význam kteréhokoli dalšího roku školní docházky.

Na úspěšném začátku velmi záleží. První prvňáčkovy výsledky předznamenají celou školní dráhu dítěte. Zkušenosti z první třídy často rozhodují i o dalších školních letech a o vztahu dítěte ke škole vůbec. Úspěch, radost, zájem jsou charakteristiky, které se významně podílejí na výsledcích vzdělávání i na budoucím vztahu dítěte ke vzdělávacím aktivitám. Proto je důležité, aby společně se školními povinnostmi nepřišly do rodiny strach, úzkost, napětí, hádky a hysterie.

Neúspěšnost ve škole by se mohla odrazit v podobě negativního vztahu k učení, v nesprávné formě adaptace a neurotického chování.

Základním momentem pro rodiče, učitele a všechny zúčastněné osoby při výchově a vzdělávání dítěte je pocit jeho úspěšnosti, začlenění a štěstí, které mu přináší pobyt ve škole.

Když začne dítě chodit do školy, bude se muset vyrovnat s rozličnými novými společenskými požadavky. Vzdělání podporuje rozvoj dobrého společenského chování a přátelství, které jsou pro život tolik důležité, a vytváří příležitost pro učení a rozvoj sebeovládání a dovedností sebeobsluhy. Tyto vlastnosti potom vypěstují v dítěti schopnost spoléhat na sebe a to zase buduje sebeúctu.

Začátek školní docházky je pro dítě významnou životní událostí. Mění se způsob zaměstnání a sociální zařazení dětí. Škola klade velké požadavky na tělesnou a duševní vyspělost dítěte. Není jednoduché rozlišovat hru a práci, vydržet určitou dobu sedět v klidu v lavici a zapojit své rozumové a volní vlastnosti do vyučovacího procesu. Tyto změny vyžadují, aby dítě na ně bylo připraveno po stránce tělesné, rozumové, sociální a citové. Nedostatky v některé z citovaných stránek souvisí pozdějšími školními neúspěchy a někdy i psychickými poruchami, které vznikly v důsledku dlouhodobé traumatizace.

TEORETICKÁ ČÁST

ŠKOLNÍ ZRALOST

Školní zralost je problém komplexní, citlivý a náročný na posouzení aktuálního stavu dítěte na určitém vývojovém stupni. Zrání je výslednicí procesu sociálního, psychického a biologického.

Jedná se o nejvíce používaný pojem označující dosažený stupeň ve vývoji dítěte před vstupem do základní školy. Tento nejznámější a nejvíce používaný pojem se stal odborným termínem a jeho definici lze nalézt i v Pedagogickém slovníku.

Školní zralost ve školském zákoně

Své nezastupitelné místo má tento termín i v komentáři „školského zákona“, kde je začátek školní docházky stanoven nejenom časově, ale současně s ohledem na tělesnou i duševní vyspělost dítěte.

Podle § 36 školského zákona je školní docházka povinná po dobu 9 školních roků, vztahuje se na státní občany České republiky a začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne 6. roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne 6. roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce (odst. 3).

Podle odst. 4 téhož paragrafu je zákonný zástupce povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

Relativně organizovaný volný čas dítěte, libovolně volené hry a krátkodobé činnosti tak směřují k požadavkům učitele i rodičů na vytrvalé, cílevědomé a soustředěné pracovní i duševní výkony dítěte ve škole i v rodině. Činnost dítěte je výše uvedenými autoritami určována a zároveň kontrolována. Jak jsem již uvedla, jsou zpravidla do 1. třídy přijímány děti, které dovrší šesti let věku. Výjimečně to může být i méně, ale tato situace nastává spíše ojediněle. Aktéry takového předčasného nástupu bývají často ambiciózní rodiče nebo i prarodiče. Domnívají se, že díky jejich cílené péči, starostlivosti a výchovnému soustředění může dítě pod vedením dosáhnout úspěchu. Samozřejmě zdůrazňují nejen intelekt a schopnosti dítěte, ale také dědičné předpoklady. Popírají tak individualitu dítěte. Tato cesta nebývá většinou pro dítě ani pro rodiče a prarodiče příznivá, ale strastiplná a končí ve slepé uličce.

Zákon pamatuje i na děti méně vyspělé a nezralé, a takové, které by nezvládly úspěšný nástup do 1. třídy. *V § 37 odst. 1 školského zákona se říká: „Není-li dítě po dovršení 6. roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.*

Pravidelně každým rokem nacházíme v prvních třídách děti, které nebývají úspěšné, vykazují určité nedostatky ve vývoji v některých oblastech. Je sice pravda, že díky soustředěné a systematické péči lékařů a poradenských zařízení těchto dětí bývá málo, ale občas se vyskytnou děti s jistým deficitem v 1. pololetí 1. ročníku ZŠ. Pokud tato situace nastane, mohou se bez obtíží formálně i fyzicky vrátit do mateřské školy.

Ustanovení § 37 odst. 3 říká: „Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění

povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok“.

Je to však zátěž psychická i sociální (hlavně pro rodiče), protože si každý nesprávně vykládá nezralost dítěte především jako neúspěch. V konkurenci ostatních dětí to může být traumatizující pro neúspěšné dítě, proto bychom se k takovému kroku měli přiklánět po velmi podrobném zvážení odborníků. Opět se odvolávám na § 37 odst. 4: „Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky podle odst. 1 nebo 3, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte“.

Vymezení pojmu školní zralost

Školní zralost je charakterizována jako stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou i sociální způsobilost začít školní docházku a zvládnout požadavky školní výuky. Jedná se o výsledek biologického zrání nervového systému a dosavadních zkušeností dítěte. Na základě výsledků vyšetření a na žádost rodičů lze začátek školní docházky odložit či ve výjimečných případech i uspíšit.

Psychologové definují školní zralost jako „způsobilost dítěte absolvovat školní vyučování“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 708).

K určení školní zralosti je zapotřebí dosažení určité úrovně řeči, myšlenkových operací, pozornosti, soustředěnosti i sociálních dovedností. Také upozorňují, že předčasné zařazení dítěte do základní školy může u něho způsobit ztrátu sebedůvěry, neurotizaci či regresi.

Složky školní zralosti

Školní zralost v sobě zahrnuje tři složky: fyzickou zralost, psychickou zralost, sociální a emocionální zralost. „Školní zralost představuje tělesný, duševní a sociální vývoj, odpovídající současným nárokům školy“ (Čačka, 2000, str. 98).

Fyzický a psychický vývoj však není zcela paralelní. Je nesporné, že fyzická kondice dítěte hraje jistou roli při zahájení školní docházky (např. dítě lépe snáší únavu, tělesnou zátěž, která je na něho kladena školním vyučováním a zároveň vykazuje lepší odolnost proti infekcím). Měla by se brát v potaz častá nemocnost dítěte, o které se předpokládá, že přetrvá ještě určitou dobu a vzniklými absencemi i oslabením organismu zkomplikuje školní úspěšnost. Zřetel bychom měli také brát na plánované léčebné zákroky, například operace.

Fyzická zralost

Úroveň fyzické zralosti posuzuje pediatr při pravidelných lékařských prohlídkách. U fyzické (tělesné) zralosti se posuzuje tělesná výška (za optimální se považuje cca 120 cm), hmotnost (cca 20 kg) a stav dentice (nástup výměny mléčného chrupu). Tyto tělesné parametry podle pediatrů, psychologů i pedagogů však nejsou dominantní při posuzování školní zralosti, pokud se nejedná o dítě s vyloženě slabou tělesnou konstitucí (nedonošené, oslabené atd.), ale měli bychom mít na paměti, že velmi malé, drobné, slabé děti bývají nejen dříve unavitelné, ale mohou trpět také pocity méněcennosti v kolektivu vyspělejších dětí.

Dokončuje se osifikace zápěstních kůstek, což umožňuje vývoj jemné motoriky. Pozornost pediatrů bývá zaměřena i na kvalitativní změny tělesné stavby. Jedním z hlavních ukazatelů bývá celkové protažení postavy, kdy se mění tělesné proporce a prodlužují se končetiny. Zjišťuje se například takzvaná filipínská míra. Pokud dítě v pěti letech ohne pravou paži přes temeno vzpřímené hlavy a snaží se

dotknout levého ušního boltce, nedokáže to. V šesti letech zpravidla je jeho snažení úspěšné, jelikož proběhla proměna proporcí jeho postavy.

Mezi biologické faktory můžeme také zařadit pohlaví dítěte. Obecně se přijímá, že chlapani dozrávají pomaleji, hůře odolávají školní zátěži a oproti dívkám jsou nejenom méně pečliví, ale také méně verbálně zdatní a obratní v řešení konfliktů.

Také kalendářní věk není zanedbatelným kritériem. Jedná se hlavně o děti narozené v letních měsících. Tyto děti někdy vykazují nižší zralost a možná proto by měly být pečlivěji diagnostikovány. Langmaier už v 60. letech uváděl, že ideální čas pro vstup dítěte do školy je věk dítěte 6 let a 5 měsíců.

Psychická zralost

Psychická zralost zahrnuje v sobě několik faktorů a je samozřejmě podmíněna i zráním organismu. „Zrání ovlivňuje kvalitu pozornosti, odolnost k zátěži, lateralizaci a motorickou koordinaci. Ovlivňuje i rozvoj zrakového a sluchového vnímání. Je rovněž jedním z faktorů, které přispívají k rozvoji autoregulačních schopností. (Vágnerová, 2000, str. 92). Kolem pátého roku totiž dochází diferenciace vrstev mozkové kůry vrcholu a teprve po sedmém roce se upravuje konečný poměr velikostí mozkových laloků. V tomto okamžiku je dán strukturální základ pro nejvyšší funkce vyšší nervové činnosti.

Jedním z aspektů je rozumová vyspělost, která je charakterizována jako určitá dosažená úroveň poznávacích procesů.

Dítě v tomto období přechází od konkrétního, názorného myšlení k obecnějšímu, pojmovému myšlení. V uvažování a chápání se začíná projevovat analyticko-syntetická činnost. Dítě si více všímá podrobností a rozdílů, je schopno vnímat jednotlivosti a vztahy mezi nimi. Začínají se u něho projevovat i náznaky logické úvahy, i když stále ještě uvažuje spíše mechanicky.

A. Kucharská ji popisuje jako přechod od globálního k diferenciovanému vnímání, rozvoj analyticko-syntetické činnosti, zvyšování kapacity paměti díky fázi záměrného zapamatování, v oblasti myšlení odpoutání od egocentrismu a prezentismu s posunem od názorného myšlení k logickému a s realističtějším pohledem na svět.

S tímto úzce souvisí také řečová vyspělost. Jejím projevem je bohatá slovní zásoba, tvoření rozvitých vět a souvětí, gramaticky správná řeč bez vážných poruch výslovnosti. Tudíž by dítě mělo mít ve větší míře odstraněné poruchy řeči – dyslalii.

Pro výuku psaní je potřebná i vyspělá vizuomotorická koordinace. To znamená, že dítě v tomto věku má mít již klidnější, zaměřenější, účelnější pohyby, má být schopno alespoň částečně ovlivňovat svou motorickou aktivitu.

Důležitá je také vyspělá grafomotorika (držení tužky, kresba s detaily, nápodoba geometrických tvarů písmen, zobrazení figurální kresby atd.).

Do této oblasti byla zahrnuta i pracovní zralost, kdy sice u dítěte přetrvává zájem o hru, ale začíná se zajímat o činnosti připomínající školní úkoly. K dalším charakteristikám pracovní zralosti patří samostatnost, aktivnost a dovednost záměrně udržet pozornost na delší časový úsek a účastnit se řízené činnosti.

Emocionální a sociální zralost

Od budoucího školáka se očekává určitá emocionální stabilita. Dítě by mělo být schopno zůstat delší dobu mimo rodinu, odpoutat se na určitou dobu od matky a ostatních členů rodiny, vyrovnat se s tím, že ne všechny jeho požadavky budou splněny, případně unést neúspěch a vytvořit si vztah ke svým vrstevníkům, učitelce, školní práci. Předpokládá se i určitý stupeň sebeovládání, dítě by mělo

umět ovládat impulsivní chování a jednání. Sociální zralost je charakterizována především schopností přijmout a plnit novou sociální roli – roli školáka a spolužáka. Dítě by mělo být schopno přizpůsobit se autoritě učitele a většině, soustředit se na samostatnou práci řešit jednoduché konflikty, mít potřebu širších sociálních kontaktů a smysluplné činnosti.

Úzkostné dítě, které je přecitlivělé nebo naopak dítě zvýšeně impulzivní a neklidné, popřípadě s právě probíhajícími problémy, například v rodinně, bývá více ohroženo, co se týče adaptace na školní prostředí.

Shrnutí pojmu školní zralost

„Za školní zralost budeme považovat takový stav somato-psycho-sociálního vývoje dítěte, který:

- 1. je výsledkem úspěšně dovršeného vývoje celého předchozího období útlého a předškolního dětství*
- 2. je vyznačen přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázen pocitem štěstí dítěte*
- 3. který je současně dobrým předpokladem budoucího úspěšného školního výkonu a sociálního zařazení*

(Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 104)

ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

Z pedagogického hlediska souhrnně tento termín představuje určitou úroveň vědomostí, dovedností a návyků, které by mělo dítě ovládat před svým vstupem do školy.

Z psychologického hlediska jde o termín v užším pojetí, kdy školní připravenost můžeme chápat jako úroveň a dovednost speciálních činností potřebných pro školní práci a určitý okruh vědomostí ze všech oblastí, které dítě obklopují a vytvoření konkrétních představ a pojmů ze života lidského jedince a celé společnosti.

Vymezení pojmu školní připravenost

Globálně je tedy školní připravenost definována jako stávající stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech se zřetelem k vnitřním vývojovým předpokladům a vnějším výchovným vlivům a podmínkám. Představuje tedy vyspělost psychickou (rozumovou, emoční, sociální, jazykovou, pracovní, motorickou,...), která je podmíněna biologickým zráním organismu a vlivem prostředí.

„Školsky připravené dítě by mělo umět rozlišit základní sociální role, komunikovat s učitelem i se spolužáky a respektovat standardní normy chování (Vágnerová, 2000, str. 94).

Školní zralost a připravenost dle kompetencí

Podle Vágnerové:

„Školní zralost“

(kompetence, které jsou závislé na zrání organismu)

- *Emoční stabilita a odolnost proti zátěži*
- *Kvalitnější koncentrace pozornosti*
- *Odolnost proti zátěži (adaptace na školní režim)*
- *Lateralizace ruky, motorická i senzomotorická koordinace a manuální zručnost*
- *Sluchová diferenciac*
- *Koordinace činnosti obou hemisfér*
- *Vizuální diferenciac a integrace (zralost očních pohybů)*
- *Myšlení na úrovni konkrétních logických operací*
- *Autoregulace založená na vůli a spojená s vědomím povinnosti*

„Školní připravenost“

(kompetence, které jsou závislé do jisté míry na prostředí a učení)

- *Respektovat hodnotu a smysl školního vzdělání (motivace ke školní práci)*
- *Rozlišovat různé role a diferencovat chování, které je s nimi spojeno*
- *Úroveň verbální komunikace*
- *Respektovat běžné normy chování i hodnotový systém*

ŠKOLNÍ NEZRALOST

Pro nástup dětí do základní školy a zvládnutí jejich požadavků a nároků je důležitý rozvoj a zrání určitých kompetencí. Ovšem rozvoj těchto kompetencí vývojově závisí na celkovém zrání organismu, hlavně pak na zrání CNS. Je to proces, který neprobíhá stejně u všech dětí, je individuální a proto nejsou všechny děti dostatečně zralé pro vstup do školy právě v 6 letech.

Formy školní nezralosti

- a) Nezralost daná fyziologickým věkem
Jde o nejjednodušší formu, která souvisí s datem narození v letních měsících, jde vlastně o děti, které jsou čerstvě šestileté.
- b) Nerovnoměrný vývoj psychických funkcí (tzv. funkční nezralost)
Většinou je to nevyzrálá percepce, řečové funkce, snížená koncentrace pozornosti, slabší vizuomotorická koordinace, nižší úroveň grafomotoriky. (také kapitola č. 7)
- c) Retardovaný vývoj
Často jde o mentálně retardované dítě, které je celkově opožděno ve vývoji všech oblastí. V tomto případě je nutná speciálně pedagogická práce s dítětem.

Ad b) V oblasti zrání CNS jde o míru rozvoje jednotlivých funkcí.

Projevy nezralosti CNS podle Vágnerové:

1. Celková reaktivita, nestabilita a nižší odolnost vůči zátěži.

Tyto děti jsou emočně labilnější, dříve se unaví, jsou více dráždivé.

Nezralost pozornosti je pro dítě překážkou ve využitelnosti jeho schopností.

Dítě neumí využít efektivitu učení, dělá mu problém soustředění, nevydrží plnit

úkoly dostatečně dlouhou dobu.

Nezralost v této oblasti se také projevuje v adaptaci na režim školy, který představuje mnohá omezení, se kterými se dítě neumí vyrovnat a vyčerpává se.

2. Nedostatečná koordinace motoriky

Taková nezralost v sobě zahrnuje nedostatky v motorice mluvidel (u těchto dětí ještě přetrvává vývojová dyslalie), v senzomotorice (nepřesná koordinace ruky a oka), v manuální zručnosti (děti jsou manuálně nešikovné). Nezralost v této oblasti také ovlivňuje lateralizaci.

3. Opožděný rozvoj zrakového a sluchového vnímání

Zde se jedná o analýzu, syntézu a diferenciaci zraku a sluchu.

- Zrakové vnímání

Děti v předškolním věku vidí lépe do dálky než na blízko. Souvisí to s nutností větší koncentrace pozornosti, proto je takové vidění namáhavější a nezralým dětem činí problémy.

a) Vizualní diferenciaci a vidění na blízko

Pokud je dítě nezralé v této oblasti, činí mu problémy rozlišovat vzájemně podobné obrázky, ve školní práci se jedná tedy o podobná písmena (např. b a d, p a b)

b) Vizualní integrace

To znamená, že takto nezralé děti „*nejsou schopné vizuální analýzy, tj. uvědomění, z jakých částí se skládá celek, a opačného procesu, tj. syntézy.*“ (Vágnerová, 2000, str. 90).

Správně rozvinutá schopnost takového vidění je hlavním předpokladem pro dovednost psaní a čtení. Jde o to, aby dítě dovedlo pohlížet na věc komplexně, aby se nezaměřilo pouze na určitý detail, nebo naopak, pouze na celek.

c) Oční pohyby a kvalita zrakového vnímání

Pokud dítě není dostatečně zralé po stránce koordinace pohybů očí, negativně to působí na kvalitu vidění. Takto nezralé děti „*nedovedou přesně vnímat, protože jejich oční pohyby jsou nekoordinované a nesystematické.*“ (Vágnerová, 2000, str. 90).

- Sluchové vnímání

Podle Matějčka sluchová diferenciacíe dozrává u většiny dětí v průměru v 6,5 letech.

Nezralé děti v této oblasti netrpí nedoslýchavostí, jak by se na první pohled zdálo, ale mají velké nedostatky ve schopnosti přesně rozlišovat zvuky mluvené řeči (podobně znějící souhlásky). Jde o takzvanou *percepční dysfunkci*.

Centrum schopnosti vnímat řeč se nachází v levé mozkové hemisféře, ale centrum vnímání jednotlivých hlásek (po stránce zrakové i sluchové) najdeme v pravé mozkové hemisféře. „*Nezralé děti nejsou schopné koordinovat činnost obou mozkových hemisfér*“ (Vágnerová, 2000, str. 91).

Pro správnou koordinaci obou mozkových hemisfér je velice důležitá rychlost dozrávání, ale také rovnoměrnost tohoto dozrávání. A protože u chlapců probíhá dozrávání pravé mozkové hemisféry rychleji, ale celkové zrání jejich CNS je pomalejší, je zvláště pro chlapce velice obtížné docílit správné koordinace těchto mozkových hemisfér.

4. Nedostatečná úroveň regulačních kompetencí

Tyto kompetence ovlivňují stupeň využití a uplatnění rozumových schopností a závisí na zrání a na učení.

„*Nezralá, převážně emotivní regulace je zaměřena na dosažení okamžitého uspokojení aktuálních potřeb.*“ (Vágnerová, 2000, str. 91).

V praxi to znamená, že pro takto nezralé dítě je role žáka velice zatěžující, až deprimující, protože je od něj vyžadováno ovládnutí jeho chování na takovém stupni, kterého ještě není schopno.

Nedostatečná připravenost na školu

Velký význam pro úspěšné zvládnutí školní docházky představují sociální kompetence dítěte.

„Školsky připravené dítě by mělo dosáhnout určité socializační úrovně, aby bylo schopné zvládnout roli školáka a aby škola mohla splnit svou úlohu a nepředstavovala pro dítě zbytečnou zátěž.“ (Vágnerová, 2000, str. 92)

- Rozlišování různých rolí

Takto připravené dítě by mělo zvládat rozlišovat chování k určitým osobám ve škole. Pokud je dítě v této oblasti nepřipravené, činí mu problémy respektovat jiné, podřídit se autoritě. S takovými problémy se často setkáváme u dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu.

- Komunikace s učitelem a spolužáky

Zde je nejdůležitější podmínkou znalost vyučovacího jazyku. Pokud dítě špatně rozumí, může nesprávně pochopit úkol, nebo se špatně orientovat v různých situacích při i mimo vyučování. V tomto případě jde o žáky z minoritních etnických skupin.

Ovšem i u dětí, jejichž vyučovacím jazykem je jejich rodný jazyk můžeme najít nedostatky. Takto nepřipravené dítě vykazuje nedostatky ve formální složce řeči, činí mu problémy komunikovat s pedagogem i se spolužáky. Komunikace se pro něj stává stresorem, dítě se jí vyhýbá.

- Respektování standardní normy chování

Nepřipravenost v oblasti chování vykazují spíše děti z nižších sociálních vrstev, takové děti neví, jak se mají ve škole chovat a jejich adaptace na školní prostředí se ztěžuje.

ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Pokud dítě ve věku 6 let není fyzicky, psychicky a sociálně přiměřeně zralé a připravené, může být podle zákona vzdělávací povinnost o jeden rok odložena. O takovém odkladu rozhoduje ředitel školy. Koná tak na základě žádosti rodičů, které je podloženo pediatrickým vyšetřením, odborným posouzením pedagogicko-psychologické poradny nebo doporučením speciálně pedagogického centra.

Odklady školní docházky v číslech

Podle údajů různých výzkumů o odkladech školní docházky je patrné, že počty dětí s OŠD neustále stoupají. Např. dle výzkumu Institutu pedagogicko – psychologického poradenství ČR byl ve sledovaných okresech zjištěn OŠD:

- Školní rok 1995/ 96 – 13, 5 % populace
- Školní rok 1996/ 97 – 14 % populace

Dle údajů MŠMT z loňského roku je to již 17 % populace, kde byl uplatněn OŠD.

Jak jsem již zmínila v úvodu své práce, podle zákona je možná ještě jiná forma odkladu, tzv. dodatečný odklad. Takový odklad je udělen dítěti, u kterého se projevila nedostatečná zralost tělesná nebo duševní, kdy dítě ještě není ke školní docházce dostatečně vospělé.

Dodatečný odklad by však měl být pouze krajní možností, protože návrat dítěte do mateřské školy znamená v mnoha případech velké trauma jak pro dítě samotné,

tak i pro jeho rodinu. Tato možnost více vyhovuje pro dítě, které si neuvědomuje školní selhání. Pro citlivé dítě je vhodnější možnost, opakovat 1. třídu.

Odklad školní docházky je velmi závažným rozhodnutím, proto je nutné odborné posouzení. Měl by se týkat dětí, které vykazují opoždění v jednom, či více kritériích školní zralosti.

Typy školsky nezralých dětí (podle Kucharské)

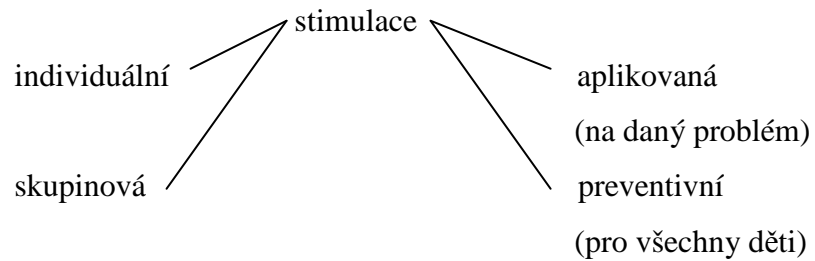
- Děti s volnějším tempem vývoje (jsou hravé, nemají zájem o učení, stačí jim činnost v MŠ)
- Děti z nedostatečně stimulujícího prostředí (děti ze sociálně slabších skupin, zde je nutnost, aby dítě chodilo do MŠ)
- Děti dlouhodobě hospitalizované, alergici
- Děti s opožděním v mentálním vývoji
- Děti s neurotickým vývojem (jsou úzkostné, špatně snášejí neúspěch)
- Děti s LMD, s nerovnoměrným vývojem a vývojovými deficity ve smyslu budoucích SPU

Intervence u dětí s OŠD

Pokud se dítěti udělí OŠD, nemělo by jít pouze o pasivní prodloužení doby, kterou dítě stráví např. v MŠ. I když se může vývoj spontánně upravit, je velice prospěšná záměrná stimulace a podporování rozvoje.

Takovou intervencí může být:

- Návrat nebo zařazení dítěte do MŠ a zařazení dítěte do programu stimulace, probíhající v MŠ nebo na odborném pracovišti

- Zařazení dítěte do speciální MŠ nebo speciální třídy
- Nástup dítěte do přípravného ročníku ZŠ

V současné době se zvyšují počty žádostí rodičů o OŠD z důvodů např. prodloužit dítěti jeho dětství nebo z pohodlnosti. Ovšem se jedná o nebezpečný trend, jelikož v takovém případě zde hrozí riziko, že nebude využit správný okamžik, kdy je dítě tzv. nastartováno na vstup do školy.

PŘEDČASNÝ A OPOŽDĚNÝ NÁSTUP DO ZŠ

Opačným jevem je stav, kdy je dítě diagnostikováno jako školsky nezralé, ale rodiče žádají o přijetí do ZŠ. Nebo tato situace může také nastat v případě, kdy chybí spolupráce mezi mateřskou a základní školou a dítě je při zápisu úspěšné. Nebo v případě, kdy dítě mateřskou školu nenavštěvovalo vůbec.

Intervence u dětí, které nastoupily do školy předčasně

- Individuální vedení učitelkou v 1. třídě, spolupráce s odborným pracovištěm, respektování individuálního pokroku při zvládnání školních povinností a rozvoje školních dovedností
- Návrat do MŠ (do 31. 12.)
- Přeražení do vyrovnávací nebo specializované třídy
- Opakování ročníku (nejlépe hned 1.)

Podle zákona také existuje možnost předčasného nástupu dítěte do ZŠ. Tato možnost je určena dětem, které mají předčasně rozvinuty školní dovednosti. Je podmíněna doporučením pedagogicko-psychologické poradny.

Při zvažování obou možností nástupu do školy (odklad či předčasný nástup) je nutno vždy respektovat individuální zvláštnosti dítěte, také brát zřetel na podnětnost rodinného prostředí (např. kulturní úroveň rodiny, životní styl, vzdělání rodičů,...). Protože věk dítěte 6 let nemůže být hlavním ukazatelem rozhodnutí, kdy má dítě zahájit povinnou školní docházku, jelikož před 1. zářím se rodí i děti nedonošené, jejichž vývoj může být opožděný a naproti tomu, děti, které dovrší věku 6 let až po 1. září, mohou být vysoce inteligentní nebo s dynamičtějším vývojem.

Následky a) předčasného a b) opožděného nástupu do ZŠ

Ad.a) Dítě nezvládá reagovat, plnit úkoly, je to pro něj náročné a unavující, nebaví ho plnění školních požadavků.

Mohou nastat psychosomatické problémy (problémy v příjmu potravy, ranní zvracení,...) a problémy neurotické (tiky).

Pokud dítě má pouze menší problémy, tak jsou tyto rozdíly mezi dětmi vidět nejvýše do 4. třídy, potom se tyto rozdíly vyrovnají.

Ad.b) Protože zrání CNS a učení spolu souvisí, v případě, kdy dítě nastoupí do školy později, než by jeho zralost dovolovala, může nastat situace, kdy dítě nevyužije všech schopností pro naučení.

Takové dítě se při vyučování nudí, začíná zlobit, vyrušovat.

Tato situace může nastat např. v případě, kdy dítěti byl doporučen OŠD z důvodu velké nemocnosti (imunitní systém dozrává mezi 6. a 7. rokem) a intervencí by pro takové dítě mohlo být přeřazení do 2. třídy, ovšem musí se brát zřetel na to, jak je rozvinuta dovednost psaní.

CHARAKTERISTIKA PŘEDŠKOLNÍHO OBDOBÍ

(se zaměřením na věk 5-6 let)

Předškolní období v sobě zahrnuje dobu od 3 do 6/7 let. Je také nazýváno „věkem hry“ (podle Vágnerové) nebo „věkem mateřské školy“ (podle Langmeiera a Krejčířové).

Dítě v tomto období lze charakterizovat jako dítě plné energie, elánu, zvědavosti, dítě, které se projevuje naplno, kreativně, radostně.

Vývoj základních schopností a dovedností

„Fyzicky nastává po první fázi plnosti (2-4 let) první období vytahování (5-6 let) (Čačka, 2000, str. 68).

V tomto období dochází ke zdokonalování motorického vývoje, zlepšuje se pohybová koordinace, také její automatizace, dítě projevuje větší a jistější hbitost a zručnost. Ke konci tohoto období se také výrazně zlepšuje ovládnutí jemné motoriky.

Kresba

Ve 3 letech dítě zobrazuje tzv. „hlavonožce“. Velký význam klade obličejí. Kresba 4-5 letého dítěte již odpovídá představě, kterou si předem dítě určilo, kresba obsahuje více detailů, které považuje za důležité. Typické pro toto období jsou tzv. „průhledné kresby“ (např. co je uvnitř těla, postupné oblékání). V 6 letech se kresby stále více podobají realitě, dítě kreslí nejen co vidí, ale také co zná, k čemu má citový vztah. A to, co se dítěti líbí, co má rádo, „*kreslí hodně velké a barevné, tzv. kognitivní egocentrismus“ (Čačka, 2000, str. 83). V tomto věku by měla být kresba bohatá na detaily, propracovaná, vyspělá, zobrazeny detaily nejen obličejí, ale i dalších částí těla, oblečení.*

Grafomotorika

Dítě by již mělo mít dostatečně uvolněn ramenní, loketní i zápěstní kloub. Úchop tužky správně špekovitě fixovaný a přítlak a tah tužky po podložce lehký. Dítě by mělo správně zobrazovat figuru, napodobit geometrické tvary (kruh, kříž, čtverec, trojúhelník), s tím souvisí rozvoj tzv. vizuomotorické koordinace – souhra ruky a zraku. S rozvojem nácvičku psaní souvisí lateralizace ruky, kdy by ji mělo dítě v tomto věku mít již vyhraněnou.

Hra

Charakteristické pro toto období jsou tzv. hry na něco – námětové hry, při kterých se děti často převtělují do jakýchkoli postav. S tím také souvisí symbolika her, kdy nějaký předmět pro dítě znamená zcela něco jiného, např. krabice je auto. Na konci předškolního období se potom rozvíjí hry konstruktivní, zvláště u chlapců. Zpočátku dominují hry paralelní, ale jak dítě dospívá začínají se na konci předškolního věku objevovat hry kooperativní, hry s pravidly, soutěživé hry.

Vývoj poznávacích procesů

Vnímání

Vyznačuje se egocentričností – vnímání je ovlivněno osobním prožitkem, co dítě subjektivně upoutá.

3 stadia vnímání u dětí (Čačka, 2000, str. 70). :

1. stadiium předmětů – spočívá v jejich prostém výčtu
2. stadiium činností – vyznačuje se popisem jen dílčích vztahů, izolovaně od celku
3. stadiium vztahů – pochopení celého výjevu, jeho pointy

V předškolním období se uplatňují především první dvě stadia, třetí stadiium se rozvíjí u velmi zralých dětí a na počátku školní docházky.

Vývoj percepce

V období 6, 7 let dozrávají určité funkce poznávacích procesů, které jsou úzce spjaty s pojmem školní zralost.

Zrakové a sluchové vnímání se dostává na takovou úroveň, která je předpokladem zdárného zvládnutí školních požadavků.

„Vnímání se stává diferenciovanějším a integrovanějším.“ (Vágnerová, 2005, str. 238).

U dítěte se rozvíjí analyticko-syntetické vnímání, které mu dovoluje diferencovat zvukovou a vizuální podobu slov.

Zrakové vnímání

- Dochází k rozvoji tzv. vidění na blízko, což vede ke snadnějšímu rozlišování detailů. Souvisí to s rozvojem schopnosti ovládat akomodaci oční čočky.
- Rozvoj schopnosti konstantního vnímání (schopnost rozlišit a identifikovat tvar předmětu bez ohledu na jeho polohu). To v sobě zahrnuje:
  - a) diferenciaci vertikální polohy (tj. rozdíl nahoře a dole)
  - b) diferenciaci horizontální polohy (tj. pravo-levá poloha) – je obtížnější, závisí na zrání pravé mozkové hemisféry, rozvíjí se ve věku 6-7 let

Rozvoj percepční strategie

Tato schopnost závisí na zrakové percepci a na strategii vnímání. Ta se rozvíjí kolem 6. roku věku dítěte. Takové děti jsou schopné systematické explorace (tj. vnímání dle určitého řádu).

Sekvenční percepce

Dosahuje takové úrovně, kdy je dítě schopné správně vnímat pořadí určitých znaků.

Senzomotorická koordinace

Jde o určitou úroveň vzájemné koordinace pohybů ruky a oka, což ovlivňuje školní práci.

Sluchové vnímání

Sluchové vnímání pětiletého dítěte má ještě tzv. *implicitní charakter* (dítě ještě neumí rozeznat jednotlivé hlásky). K rozvoji takového *fonemického sluchu* dochází mezi 5.-7. rokem, jak dozrává schopnost sluchové percepce.

V tomto období se také rozvíjí *sekvenční percepce*, tj. vnímání posloupnosti zvukových podnětů.

Myšlení

V oblasti myšlení dítě přechází ze „*symbolické etapy do fáze názorového myšlení*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 88).

Myšlení dítěte je stále vázáno na jeho činnosti – „*kognitivní egocentrismus*“, všechno polidšťuje – „*antropomorfismus*“, chce měnit fakta – „*magičnost*“, všechno se „dělá“ – „*artificialismus*“ .

Zatím co 5leté dítě ještě nerespektuje zákony logiky, jeho myšlení je prelogické, předoperační, dítě ve věku 6,7 let již začíná uvažovat a myslet logicky, svět vnímá realisticky.

Myšlení se řídí „základními zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality“ (Vágnerová, 2005, str. 241).

Paměť

V předškolním věku převažuje spíše neúmyslné a bezděčné zapamatování, je také často ovlivňováno emotivním zážitkem. „*Bezděčně a mechanicky si děti v tomto stadiu osvojují hlavně konkrétní a názorné jevy* (Čačka, 2000, str. 72). Postupně se rozvíjí logická paměť a ke konci předškolního období již dochází k fázi úmyslného zapamatování.

Kapacita paměti se zvyšuje s věkem. Např. 3leté děti si zapamatují 2 čísla, 4leté děti 3 čísla, 5leté děti 4 čísla a 6leté děti už delší řadu čísel.

Řeč

Úroveň řeči je úzce spjata s rozvojem vnímání a myšlení, většinou v tomto období řeč předbíhá úroveň myšlení.

Objevuje se tzv. egocentrická řeč (řeč pro sebe), která může mít „*různý význam*“ (Vágnerová, 2005, str. 196):

- expresivní – dítě bez ohledu na okolí slovně vyjadřuje své pocity
- regulační – děti si dávají různé pokyny, řídí své vlastní jednání
- kognitivní – funguje jako prostředek uvažování, komentování svého jednání mu pomáhá pochopit danou situaci, usnadňuje zapamatování

Kapacita:

Ve třech letech aktivní slovní zásoba dítěte čítá asi 1000 slov a v 6 letech je to 25000-3000 slov, přičemž děti rozumí další 1000 slov.

Stavba vět:

3-4 roky – jednoduché věty

5 let – užívání minulého a budoucího času

6 let – složitější věty a souvětí čítající 5 – 6 slov

Vývoj emoční a socializační

Předškoláci jsou ještě značně emotivní, jejich chování může ještě někdy přecházet až do afektů, které se více než ve vzteku projevují spíše v podnětech ke strachu, což je ovlivněno rozvojem fantazie v tomto období.

Také rádi a často projevují radostnou náladu, začínají chápat komické situace a jednoduché vtipy.

Učí se také rozeznávat jednotlivé pocity, „*postupují od generalizace k diferenciaci*“ (Čačka, 2000, str. 77) a citové stavy, které se vyznačují stále větší stabilitou.

Objevují se náznaky empatie, altruismu a smyslu pro povinnost.

Co se týká sociální oblasti, dítě přichází do sociální interakce nejen s členy své rodiny (rodiče, sourozenci), ale hlavně v mateřské škole s jinými dospělými a hlavně se svými vrstevníky. V předškolním věku začínají vznikat první velká přátelství, i když mají mnohdy krátkodobý charakter.

„*Vývojové aspekty socializace*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 90) :

1. vývoj sociální reaktivity – vývoj emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí
2. vývoj sociálních kontrol – vývoj norem, které si jedinec postupně vytváří na základě příkazů a zákazů a přijímá je za své
3. osvojení sociálních rolí – tj. takových vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekáván

Protože je hlavní činností předškoláka hra, většina socializačních procesů probíhá právě během této hry a tím je určena její důležitá úloha v procesu socializace předškolního dítěte.

OPOŽDĚNÝ A NEROVNOUJERNÝ VÝVOJ

V kolektivu předškolních dětí lze vysledovat tzv. vývojové nevyrovnanosti, které vyjadřují disproporci mezi vývojem jednotlivých složek. Tyto projevy bývají odlišné jak svoji kvalitou, tak také kvantitou od běžného chování dětí v daném věku a jak jsem již zmínila v kapitole 3, nerovnoměrný a opožděný vývoj představuje jednu z forem školní nezralosti.

Opožděný vývoj se může objevit ve složce:

- hrubé a jemné motoriky, senzomotoriky – např. když dítě pozdě sedí, leze či chodí (ale může to být i naopak) – může to být ovlivněno působením vnějšího prostředí nebo vrozenými schopnostmi. Problémy takového opožděného vývoje se potom projevují ve špatné koordinaci pohybů, dítě je nemotorné, neobratné a s tím souvisí nechuť k pohybovým činnostem, dítě má problémy se sebeobsluhou. V jemné motorice se to odrazí ve

zhoršené grafomotorice, kdy je nedokonalá souhra ve spolupráci oka a ruky, dítě špatně a nerado kreslí.

- řeči – příčinou může být např. opožděný vývoj v koordinaci motoriky mluvidel – tzv. artikulační neobratnost – dítě umí tvořit jednotlivé hlásky i slova, ale jejich řeč je nesrozumitelná, neobratná, u těchto dětí dlouho přetrvává dyslálie
- složka sociální a emocionální – takové děti špatně rozlišují různé sociální situace, jejich sebeovládání je ještě nezrale, impulzivní
- mentálních funkcí – děti nemají narušeny intelektové schopnosti, pouze je změněna jejich struktura. Tyto děti mají problémy se soustředěním a udržením pozornosti, neumí dobře využít všech svých schopností a dovedností.

Nerovnoměrnosti vývoje ve všech těchto složkách se mohou různě propojit a tím dochází k nevyrovnanosti:

- a) intelektově - psychomotorická – bývá častější u chlapců, projevuje se nevyrovnaností v podobě rychlého nácvičku psaní současně s problémy v grafickém projevu
- b) intelektově – emocionální – nevyrovnanost se projevuje v chování dítěte, které neodpovídá věku – dítě je příliš bázlivé (strach ze tmy), vyžaduje neustále přítomnost rodičů
- c) intelektově – verbální – nevyrovnanost se projevuje tím, že dítě má oproti vrstevníkům pokročilejší myšlení, ale nedovede je slovně vyjádřit

Nerovnoměrný vývoj jednotlivých psychických funkcí má za následek vznik specifických vývojových poruch učení ve školním věku (dyslexie, dysgrafie,

dyskalkulie,...), a proto by měl být kladen důraz na význam diagnostiky předpokladů ke vzniku SPU.

DEPISTÁŽ ŠKOLNÍ ZRALOSTI

Z hlediska efektivity školského systému není žádoucí, aby do škol nastupovaly děti, které nejsou pro tento vstup dostatečně zralé, tudíž jsou neúspěšné, odmítají se učit, učení jim nejde, propadají, proto byla vytvořena před vstupem do školy taková opatření, která směřují k tomu, aby úspěšnost a pravděpodobnost úspěchu dětí vstupujících do 1. tříd byla co nejvyšší.

Jedná se o různé formy tzv. depistáže, kdy je zjišťována školní zralost dětí. Mezi tyto formy depistáže patří:

- a) pětileté prohlídky u pediatriů
- b) zápisy do 1. tříd ZŠ
- c) zkušenosti rodičů
- d) posouzení na základě pedagogické diagnostiky učitelek v MŠ
- e) vyšetření pedagogem, psychologem nebo specialistou neodborném pracovišti

ad. a) Pediatrické prohlídky

Pětiletou prohlídku provádí dětské lékaře v časovém rozmezí tří měsíců před nebo po dosažení 5. roku dítěte a lze ji považovat pouze za orientační zjišťování školní zralosti. Prohlídka je uskutečňována za přítomnosti rodičů a hodnocení školní zralosti bývá spíše prováděno formou rozhovoru, což znamená, že je založeno pouze na slovní výpovědi rodičů, což vede k neobjektivitě. Tato hodnocení bývají spíše impulzem k odeslání dítěte do pedagogicko-psychologické

poradny, logopedické poradny, doporučením docházky dítěte do MŠ nebo prvním podnětem k OŠD.

ad. b) Zápisy do 1. ročníku ZŠ

Protože zápis do školy bývá často prvním setkáním dítěte a jeho rodičů s prostředím školy, měl by být tento zápis kvalitní. Zápis by měl splňovat důležitá hlediska, jejichž cílem je bližší poznání dítěte a přibližné stanovení úrovně vývoje dítěte a posouzení jeho školní zralosti.

Ovšem i tady můžeme mluvit spíše o orientačním hodnocení. Zápisy často bývají realizovány jako slavnostní akty (např. Cesta pohádkou), kdy jde o to, aby se děti seznámily s prostředím školy a takový zápis neodhalí nedostatky v rozvoji dítěte. Také výpovědi rodičů nebývají někdy příliš objektivní, zvláště u dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu, jelikož nemají srovnání s jinými dětmi. Protipólem může být situace, kdy je dítě pro vstup do školy dostatečně zralé, ale v den zápisu je z jakéhokoli důvodu indisponované a při plnění úkolu tzv. „propadne“. Z tohoto důvodu je potřeba a nutnost velké spolupráce mezi pediatry, psychology, rodiči a pedagogy, zvláště pak učitelek mateřských škol. Ovšem mnohdy a často taková spolupráce chybí, neboť zákon o ochraně osobních dat znemožňuje předávání si informací bez souhlasu rodičů.

ad. c) Zkušenosti rodičů

Rodiče jsou těmi, kdo zná dítě nejlíp, zná jeho klady i zápory, vidí, jak se chová dítě v domácím prostředí. Poznatky rodičů mohou být velmi cenné při posuzování dítěte, proto by měly být podstatným zdrojem informací o dítěti. Ale jak jsem již zmínila, jejich hodnocení nemusí být vždy objektivní a proto by nemělo být tím jediným.

ad. d) Pedagogická diagnostika učitelky mateřské školy

Protože většina dětí v České republice před vstupem do základní školy navštěvuje školu mateřskou, učitelky mateřských škol získávají kompetenci rozhodovat o školní připravenosti dítěte pro vstup do základní školy. Velká výhoda tkví v tom, že učitelka je s dítětem v každodenním styku a jako nezaujaté osoby dokáží diagnostikovat různé rezervy ve zralosti a připravenosti dítěte pro školu a má možnost srovnání s ostatními dětmi.

Možnosti učitelky MŠ v diagnostice školní zralosti

Učitelka mateřské školy je s dítětem téměř v každodenním kontaktu a během výchovně vzdělávací činnosti využívá běžných diagnostických metod. Na základě toho získává informace o dítěti – o jeho zdraví, o funkcích smyslových orgánů, o stavu hrubé a jemné motoriky (lateralita, grafomotorika), o kvalitě jazykového projevu (výslovnost, slovní zásoba), o jeho intelektu (rozumové schopnosti), jaké má osvojené návyky a dovednosti, o úrovni socializace a emocionalitě, jaká je jeho rodinná výchova, domácí zázemí apod.

Mezi běžně používané metody můžeme zařadit pozorování, rozhovor, analýzu hry, rozbor průběhu a výsledků činností dítěte, které může učitelka doplnit didaktickými testy, dotazníkovým šetřením pro rodiče.

Diagnostika dítěte v rámci mateřské školy má oproti diagnostice v pedagogicko-psychologické poradně velké výhody. Pro učitelku není dítě totiž anonymní, ale učitelka jej velice dobře zná, zná i jeho rodinné prostředí.

Také prostředí mateřské školy je vhodnou okolností při diagnostice, protože dítě je sledováno:

- v přirozených výchovně vzdělávacích situacích
- v relativně dlouhém časovém intervalu
- při opakovaných i obměňovaných podmínkách
- v porovnání se svými vrstevníky

Výsledky pedagogické diagnostiky učitelky MŠ

Učitelka MŠ může svojí průběžnou pedagogickou diagnostikou u dětí zjistit různé poruchy chování, možné neurózy, může odhalit drobné smyslové vady, má možnost posoudit úroveň školní zralosti a také odhalit sklony k pozdějším poruchám učení.

Pokud při své diagnostické činnosti odhalí závažnější problémy, měla by je sdělit rodičům nebo zákonným zástupcům dítěte vhodnou formou a doporučit jim návštěvu u specialisty (psycholog, logoped, pediatr,...).

Jak provádět pedagogickou diagnostiku v MŠ

Diagnostika učitelky MŠ by měla být cílená, to znamená, že si učitelka musí určit hledisko a cíl, který chce při výchovně-vzdělávací činnosti sledovat, stanovit si určitou prognózu a naplánovat další výchovně-vzdělávací aktivity.

Správně vedená diagnostická činnost učitelce usnadňuje pochopení individuality dítěte, zkvalitnění výchovně-vzdělávacího procesu a jeho další plánování. Může být podkladem pro další terapeutickou a poradenskou činnost.

ad. e) Odborná vyšetření

Mezi odborná pracoviště řadíme:

- pedagogicko-psychologická poradna
- speciálně pedagogické centrum
- středisko výchovné péče školní poradenské pracoviště (výchovný poradce, preventista, školní psycholog, školní speciální pedagog)
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství

Odborné činnosti poradenských pracovišť:

- Preventivní aktivity
- Diagnostika
- Intervence
- Terapie, náprava

METODY DIAGNOSTIKY ŠKOLNÍ ZRALOSTI

K určení školní zralosti existuje nyní zhruba 30 testů, které se zaměřují na různé oblasti, např. inteligence, řečový projev, lateralita, koordinace zraku a jemné motoriky atd. Z této testové baterie si poradenský psycholog vybírá konkrétní test.

Mezi nejznámější testy a také nejpoužívanější patří česká verze Kernova testu, vypracovaná Jiráskem v roce 1964. Původní verze Kernova testu, Grundleistungstest, zahrnovala, oproti Jiráskova testu, šest různých úkolů – čmárání, obkreslování jednoduché věty, nakreslení dětské postavy, obkreslení skupiny bodů a dva úkoly simultánního postihování množiny.

Orientační test školní zralosti (J. Jirásek)

Tento test obsahuje tři úkoly:

- Kresba mužské postavy (dle vlastní představy) – mapuje úroveň inteligence, tvarovou představivost, vnímání detailů, schopnost syntetického ztvárnění lidské postavy
- Napodobení psacího písma (dle předlohy) – zjišťuje úroveň vizuomotorické koordinace, schopnost analýzy složitého a členěného tvaru
- Obkreslení skupiny bodů (dle předlohy) – zjišťuje schopnost analýzy a syntézy, úroveň vizuomotorické koordinace

První část testu má vyjádřit vývoj dětské kresby. Další dvě části už mají zkouškový charakter, protože dítě se k jejich splnění musí zkoncentrovat a vyvinout určité úsilí, aby úkol splnilo.

V manuálu k tomuto testu jsou uvedeny příklady známkování dílčích úkolů pomocí pětibodové klasifikace a celkový výsledek je vyjádřen jako nadprůměrný, průměrný nebo podprůměrný. U dětí, které dosáhly pouze podprůměrného výkonu, je nutnost dalšího podrobného vyšetření.

Test má spíše depistážní a orientační hodnotu, sám o sobě nestačí pro posouzení školní nezralosti.

Test lze zadávat individuálně, i skupinově. Při skupinovém plnění lze také vysledovat informaci o tom, jak je dítě schopné se přizpůsobit práci v kolektivu. Administrace i vyhodnocení testu jsou rychlé.

Autor spatřuje ve výsledku testu a v pololetním hodnocení školního prospěchu v první třídě významnou souvislost. Dle autora je ovšem tento test příliš jednostranný a zanedbává zjišťování verbálních projevů dítěte.

K tomu slouží test od stejného autora:

Test verbálního myšlení (J. Jirásek)

Tento test posuzuje verbální projev dítěte a zjišťuje, jak se dítě orientuje v běžných situacích.

Dítě odpovídá na jednotlivé otázky – buď doplní jedno slovo do věty, nebo vyjadřuje odpověď celou větou.

Celkově je složen z 20 položek, které jsou obodovány. Výkon dítěte odpovídá součtu dosažených bodů při jednotlivých otázkách.

Pozorovací schéma na posuzování školní způsobilosti (O. Kondáš, 1984)

Autor této metody, doporučuje zjišťovat školní zralost spíše jako ukazatel včasné intervence než odkladů školní docházky.

Schéma obsahuje celkem 16 oblastí, které pedagog pozoruje, ztrhává vždy jednu možnost ze třístupňové škály a na základě zjištěných výsledků vypracovává intervenční programy.

Pozorované oblasti:

- řeč – výslovnost, komunikace, reprodukce obsahu, vyjadřovací schopnosti
- činnost a hra – vztah k nim a zájem o ně, osvojování nové činnosti
- motorika – ovládání pohybové aktivity, zručnost, obratnost
- grafomotorika
- sociabilita
- zvládnutí prvků sebeobsluhy
- emocionalita
- chování – samostatnost, aktivita, hravost, disciplinovanost, přizpůsobivost

Zkouška znalostí předškolních dětí (Matějček, Vágnerová)

Tato zkouška obsahuje celkem 10 oblastí, ve kterých jsou vždy 4 otázky, na které dítě odpovídá. Otázky jsou kladeny tak, aby odpověď dítěte byla pokud možno jednoznačná. Správnou odpověď skórujeme plus jeden bod, nesprávnou pak mínus. Konečný součet bodů ze všech deseti oblastí dá konečný bodový výsledek zkoušky.

Testované oblasti:

- společenské zařazení
- počet
- čas
- hry a sport
- pohádky
- zvířata
- rostliny
- domácnost

- nástroje
- zaměstnání

Testy k určování sklonů ke specifickým poruchám učení

Jelikož je v současné době snaha zachycovat děti, které jsou rizikové z hlediska školní úspěšnosti hlavně v oblastech čtení, psaní a počítání, je vytvořeno a používáno několik testů na zjišťování tak zvaných sklonů ke specifickým poruchám učení – dyslexii, dysgrafií, dyskalkulii apod. Jedná se např. o tzv.

Prediktivní baterii obtíží ve čtení, jejíž českou verzi vytvořila : Lazarová podle A. Inizana, dále pak **Obrázková zkouška sluchového vnímání**, autorem je Žlab. Angličané Nicolson a Fawcett jsou autory **Screeningového testu diagnostiky dyslexie**, který je určen pro jedince od předškolního věku do dospělosti

Reverzní test (Edfeldt, 1968)

Na základě tohoto testu je zjišťována připravenost pro prvopočáteční výuku čtení. Sleduje u dítěte, jak je schopné rozlišovat /nerozlišovat/ zrcadlové tvary, tzv. reverzní tendenci. Určuje percepční zralost /nezralost/.

Test obsahuje 84 políček, kde je zobrazena vždy dvojice určitých tvarů nebo obrázků. Tato dvojice je buď shodná nebo se liší v nepatrném rozdílu. Dítě má vždy přeškrtnout to pole, kde zobrazené obrazce nejsou shodné. Pole, které má obrazce stejné, dítě neškrtná. Hodnotí se počet správných řešení.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cíl výzkumu

Za cíl výzkumu jsem si stanovila zjistit a posoudit optimální školní zralost a význam odkladů školní docházky pro další rozvoj dítěte.

Předpoklady

Stanovila jsem si určité předpoklady, které jsem na základě výzkumu ověřila a zhodnotila.

1. Odklad školní docházky je vhodný zejména pro děti s opožděným vývojem.
2. Dítě, u kterého byl uplatněn odklad školní docházky z důvodu opožděného vývoje, během roku dozraje, zvýší se jeho odolnost, získá nové zkušenosti a vyrovná se jeho opoždění ve vývoji
3. Odklad školní docházky pro děti s opožděným vývojem je vhodnou intervencí

Charakteristika skupiny, ve které byl realizován výzkum

Výzkum jsem realizovala v mateřské škole v malém městě (asi 1800 obyvatel), v předškolní třídě. Trojtřídní mateřská škola je ve městě jediná. První část výzkumu jsem prováděla během května v roce 2006, druhou část v lednu a únoru v roce 2007.

Zkoumanou skupinu tvořily děti ve věku 5 – 6 let z různých sociálních vrstev. Charakteristické pro tuto předškolní třídu byl větší počet chlapců v poměru 15:9 a také převaha dětí, které se narodily v podzimních měsících, ve všech případech šlo o chlapce.

Fáze výzkumu

První část výzkumu (květen 2006)

Při realizaci první části výzkumu jsem použila první dvě části z Jiráskovy adaptace Kernova testu, jako třetí úkol jsem použila tři dvojice obrazců z Edfeldtova reverzního testu. Tomuto testu se podrobily všechny děti předškolní třídy. Po zhodnocení testů, jsem si vybrala skupinu 9 dětí, které vykazovaly ve splnění úkolů určité rezervy a dalo by se předpokládat, že jim může být indikován OŠD. Těmto dětem jsem následně zadala další test Test verbálního myšlení (J. Jirásek).

Druhá část výzkumu (leden, únor 2007)

Při realizaci druhé části výzkumu jsem již pracovala se skupinkou 5 dětí, u kterých byl uplatněn OŠD.

U těchto dětí jsem postupně realizovala:

- Orientační test školní zralosti – Jiráskova adaptace Kernova testu
- Reverzní test – W. Edfeldt
- Zkouška znalostí předškolních dětí

Kasuistiky dětí, které absolvovaly obě části výzkumu

Kasuistiky dětí jsem vytvořila na základě rozhovorů s učitelkou ve třídě, mého pozorování a rozhovorů s dětmi a vyhodnocení všech testů, které jsem uplatnila u dětí.

S. K. (dívka, narozena v dubnu 2000)

Rodinná anamnéza:

Dívka je starší ze dvou sourozenců, sestřička se narodila na jaře 2006. Vyrůstá v úplné rodině, bydlí v rodinném domku ve vedlejší vesnici, do mateřské školy ji dováží rodiče autem. Matka je na mateřské dovolené, otec soukromě podniká v domácí dílně (stolař). Oba rodiče jsou velmi vstřícní, komunikativní, dětem se dostatečně věnují.

Osobní anamnéza:

Dívka mateřskou školu navštěvuje od tří let věku, adaptace proběhla bez potíží. V kolektivu je oblíbená a kamarádká. Je pravák.

Z pozorování (jaro 2006):

Dívka je při plnění úkolů snaživá, má zájem o předkládané činnosti. Snáze se však unaví, pak se horší pozornost, práceschopnost. Má vady řeči (dyslalie), vykazuje potíže v hrubé motorice, koordinaci pohybů, horší rovnováha, která se také projevuje v nestabilním postoji i sedu. Při kreslení nemá dostatečně uvolněnou ruku, úchop tužky je špekovitý, ale přítlak na podložku příliš silný. Nedostatky má také ve sluchové a zrakové diferenciaci, nepoznává první hlásku ve slově, nerozlišuje podobné tvary. Orientuje se v početních představách do pěti. Paměť spíše krátkodobá.

Plnění testů

1. část – viz. příloha č. 1a)

Výsledky testů byly v mezích normy. Při plnění však byla dívka nepozorná, sledovala okolí, po kresbě postavy si chtěla odpočinout.

Kresba postavy: Dívka nesplnila požadavek na kresbu mužské postavy, nakreslila maminku v sukni. Na otázku proč nenakreslila požadovanou mužskou postavu, odpověděla, že nevěděla, že ji říkám, aby nekreslila např. tatínka, zde se projevila

její nepozornost při zadávání úkolů. Postava má hlavu s obličejem i s vlasy, s trupem spojená krkem. Na hlavě chybí uši. Končetiny jsou nakresleny dvojčarou, zakončeny pěti prsty, nohy jsou dole zahnuté.

Obkreslení skupiny bodů: Počet teček odpovídá, tečky jsou však větší, horizontální uspořádání bodů není pod sebou.

Překreslení obrazců: Zrcadlové znázornění správné, ale tvary se jakoby kývou.

Test verbálního myšlení: Ve výsledném součtu získala +12 bodů.

2. část viz. příloha č. 1b)

Testy splnila bez potíží, při plnění testů je vidět velké zlepšení v koncentraci, také poloha při sedu není již tak vychýlená. Ruka je již dostatečně uvolněná.

Kresba mužské postavy: Postava má přiměřené proporce, na hlavě chybí pouze uši, počet prstů na ruce neodpovídá skutečnosti.

Obkreslení skupiny bodů: Počet teček i velikost odpovídá, pouze je patrné vychýlení vpravo vzhůru, což je způsobeno nachýleným sedem.

Napodobení psacího písma: Čitelné napodobení věty rozdělené do tří slov, je zachovaná vodorovná linie, nechybí žádná z teček. Před vlastním psaním si dívka sama od sebe na zkoušku obkreslila předlohu.

Reverzní test: Test vyplněn s počtem chyb 11. Dívka ve většině případů neurčila zrcadlové tvary jako neshodné.

Zkouška znalostí: Konečný bodový výsledek je +19 bodů.

Intervence po OŠD:

Dívka během školního roku navštěvovala školní logopedku. Společně s rodiči absolvovala kurz Motorických cvičení v rámci PPP a kurz Grafomotoriky v ZŠ. Rodiče se dceři věnují, vodí ji na kroužek kreslení a na výuku hry na zobcovou flétnu do ZUŠ.

Závěr:

Zdá se, že dívka během roku dospěla a vhodným cvičením dohnala deficity v oblasti soustředění, motoriky, grafomotoriky. Lehké potíže se ještě objevují ve

zrakovém vnímání. Domnívám se, že OŠD byl vhodným řešením a zahájení školní docházky proběhne bez potíží.

H.H. (dívka, narozena v červenci 2000)

Rodinná anamnéza:

Dívka je mladší ze dvou sourozenců, bratr je žákem 9. třídy ZŠ. Dívka vyrůstá v úplné rodině. Do MŠ ji často vodí a odvádí babička, matka pracuje jako zdravotní sestra na směny, otec jako dělník. Rodiče se dceři věnují, matka někdy až přes příliš, má tendenci vše za ni dělat.

Osobní anamnéza:

Mateřskou školu navštěvuje od 4 let věku, v adaptačním období často plačtivá, ale na školku si nakonec zvykla, nikdy zde však nechtěla odpočívat, vždy chodí po obědě domů nebo k prarodičům. V rodině je výskyt leváctví, dívka má laterální ještě nevyhraněnou (jaro 2006)

Z pozorování (jaro 2006):

Dívka je v kolektivu dětí ostatními přijímána, ale ona sama se straní chlapců, hraje si pouze s děvčaty. Nápadný je její strach při pohybových činnostech – míčové hry, cvičení na náradí. K učitelce má velký respekt, nerada s ní komunikuje, nežádá o pomoc, často je plačtivá, chce jít za maminkou. Dle mého názoru si s učitelkou příliš nesesdnu. Při rozhovoru s cizími lidmi je velmi stydlivá, na otázky odpovídá jedním slovem. Dívka trpí vícečetnou dyslálií. Dosud se pravolevě neorientuje.

Plnění testů

1. část – viz. příloha č. 2a)

Při vyplňování testů byla dívka velice pomalá, stále se ujišťovala co a jak má dělat, vyžadovala povzbuzování. Pracovala spíše pravou rukou, levou si však dopomáhala.

Kresba postavy: Postava má hlavu, která je větší než trup, chybí ji vlasy, uši, k trupu je připojena krkem, končetiny znázorněny pouze jednoduchými čarami, ruce zakončeny pěti prsty, nohy zakončeny třemi prsty obutými do bot. Tužku drží křečovitě, čára je příliš tvrdá.

Obkreslení skupiny bodů: Obkreslen správný počet teček, ale první řádek je zhuštěn minimální mezerou mezi tečkami.

Překreslení obrazců: Obrazce překresleny správně, jsou větší, ale je vystihnuté zrcadlové zobrazení.

Test verbálního myšlení: Ve výsledném součtu dívka získala +16 bodů.

2. část – viz. příloha 2b)

Zadané úkoly dívka vyplňovala zcela samostatně, správně porozuměla zadaným požadavkům, při vyplňování byla velice pečlivá, stále si svoji práci kontrolovala, ale nevyžadovala podporu od dospělého.

V sociálních kontaktech už vykazuje větší jistotu, požádá o radu, umí vyjádřit svůj názor, myslím si, že zde se kladně odrazila skutečnost změny učitelky.

Kresba postavy: Dívka nakreslila svého bratra. Kresba je velice zdařilá, obsahuje detaily - na hlavě má vlasy pod čepicí s bambulí, na ruce rukavice, na kalhotách pásek.

Obkreslení skupiny bodů: Zaznamenán správný počet teček, vystihnuty rozměry objektu.

Napodobení psacího písma: Dobře čitelné napodobení věty se třemi slovy, nechybí žádná tečka. Sklon písma je spíše doleva.

Reverzní test: Z celého testu dívka nezaznamenala pouze tři neshodné obrazce – 3 chyby.

Zkouška znalostí: +32 správných odpovědí.

Intervence po OŠD:

Dívka navštěvovala školní logopedku, kurz Grafomotoriky v PPP a Cvičení rodičů s dětmi v ZŠ.

Závěr:

Dívka již vykazuje větší sociální jistotu, bez problémů komunikuje jak se všemi dětmi, tak s dospělými. Řeč již bez vady, pravolevá orientace rozvinuta. Pravorukost ještě méně vyhraněna, někdy si neví rady při použití přístroje. Ruka již uvolněna, držení tužky správně špekovitě. Myslím si, že dívce byl správně indikován OŠD z důvodu opožděného vývoje. Dívka byla celý rok vhodně stimulována jak v MŠ, tak také rodinou, což se projevilo velmi příznivě, dívka dohonila deficit a nástup do ZŠ bude bezproblémový.

A. C. (chlapec, narozen v srpnu 2000)

Rodinná anamnéza:

Chlapec pochází z úplné rodiny. Je starší ze dvou dětí, mladší bratr se narodil na jaře 2005. Matka je na mateřské dovolené, otec pracuje jako zedník. Rodiče se oběma dětem dostatečně věnují. Matka je ukrajinské národnosti, v tom spatřují problém chlapcovi vady řeči.

Osobní anamnéza:

Chlapec je velmi drobné postavy, jakoby se neustále choulí, působí ustrašeným dojmem. Také má často pootevřená ústa a vystrkuje jazyk. Mateřskou školu navštěvoval od tří let věku na tři dny v měsíci, první den vždy byl plačtivý, další dva dny už bez pláče, do činností se nezapojoval, ostatní děti jen pozoroval. Od čtyř let chodí do školky denně, což se projevilo velmi pozitivně, protože

pravidelnou docházkou se chlapec lépe zadaptoval a do školky docházel bez problémů a pozvolna se začal zapojovat do činností. Je pravák.

Z pozorování (jaro 2006):

Jedná se o velmi tichého chlapce, který si hraje s ostatními dětmi, ale příliš se neprojevuje, nevyhledává skupinky s více dětmi, raději si hraje s jedním či dvěma kamarády. Při vzniklých konfliktech odchází, je vidět, že nemá rád hádky kamarádů.

Chlapec má problémy při jídle, problém mu dělají větší sousta, špatně kouše, jídlo jakoby přealuje v ústech, neumí vyplivovat pecky. Při rozhovoru s rodiči matka konstatovala, že si chlapec rád bere kojeneckou láhev od mladšího bratra a pije z ní a rád se nechá při jídle krmit.

Výslovnost je velmi dysláická, také zaměňuje hlásky ve slovech, neumí užívat správné tvary slov, má špatný větný slovosled, řeč je celkově velmi jednoduchá a často málo srozumitelná.

Grafický projev je po formální i obsahové stránce jednodušší.

Plnění testů:

1. část – viz. příloha č. 3a)

Při vyplňování grafického listu se chlapec dokázal dobře zkoncentrovat a udržet pozornost. Tužku drží správným špekovitým úchopem, vedení čáry ukazuje na dostatečné uvolnění ruky.

Kresba postavy: Postava má hlavu, která má vlasy i obličej, chybí jí uši, je větší než trup, se kterým je spojena krkem. Končetiny jsou vyjádřeny pouze jednoduchými čarami, ruce jsou zakončeny pouze čtyřmi prsty.

Obkreslení skupiny bodů: Téměř dokonalé napodobení předlohy.

Trojice obrázků reverzního testu: Dva obrazce překresleny správně, jeden obrazec nevyjádřil zrcadlové zobrazení.

Test verbálního myšlení: V tomto testu získal chlapec jeden z nejhorších výsledků – ve výsledném součtu získal 0 bodů.

2. část – viz. příloha č. 3b)

Při vyplňování testů se soustředil, nahlas si přitom povídal – co právě kreslí, počítal si tečky, co přeškrťává, apod.

Kresba postavy: Postava má na hlavě vlasy i obličej, chybí uši, ruce i nohy jsou nakresleny dvojčarou, nechybí prsty ani boty.

Obkreslení skupiny bodů: Správné napodobení předlohy.

Napodobení psacího písma: Čitelná věta o třech slovech, jedna tečka nakreslená místo nad i nad l, druhá je pod řádkem (zřejmě z důvodu nedostatku místa), písmo je od předlohy větší.

Reverzní test: Celkově v testu měl chlapec 5 chybných odpovědí.

Zkouška znalostí: Celkové skóre bodů +14.

Intervence po OŠD:

Chlapec dochází ke školní logopedce. S matkou a s bratříčkem navštěvují místní mateřské centrum, kde si podle slov matky velice rád hraje s mladšími dětmi.

Závěr:

I když se chlapec ještě málo zapojuje do hry s větší skupinou dětí, jsou již znát velké pokroky v sociální oblasti. Při hře s kamarádem se už umí ozvat při případném nedorozumění, neodchází a snaží se rozepři vyřešit. Velmi uvolněně působí při odpoledních hrách, kdy z důvodu odpoledního slučování tříd, bývá v oddělení mladších dětí a také si hraje s těmito dětmi nejraději. Přes hry s mladšími se vlastně dostává také do těsnějšího kontaktu s vrstevníky, než v kmenové třídě. Zde vidím velký vliv pravidelných návštěv mateřského centra a také velké plus slučování homogenních tříd. Chlapci byla v létě odstraněna nosní mandle, což je znát, chlapec již nemívá vyplazený jazyk, pouze někdy mírně pootevřená ústa a podle slov učitelky již nebývá tak často unavený a ospalý. Vady řeči ještě přetrvávají v oblasti sykavek, r a ř. Výslovnost většiny hlásek má již navozenou, ale nezafixovanou, proto je nadále v intenzivní logopedické péči. Podle mého názoru tomuto chlapci prospěl OŠD, kdy pokročil jak v sociální

oblasti, tak také v komunikaci a řeči. Myslím si, že do zahájení nástupu do ZŠ sociálně dozraje. Co se týká výslovnosti, velkým přínosem je fakt, že budoucí třídní učitelka je školní logopedka, která má chlapce v péči.

K. H. (dívka, narozena v červenci 2000)

Rodinná anamnéza:

Dívka pochází ze sociálně slabší rodiny, otec je rómského původu, nezaměstnaný, matka, která pochází z 12 sourozenců je na mateřské dovolené. Dívka je starší ze dvou sourozenců, sestřička se narodila v létě 2003.

Osobní anamnéza:

Dívka do mateřské školy nastoupila ve třech letech, ale pro neúspěšnou adaptaci ji rodiče odhlásili. Znovu nastoupila, když jí bylo 4 a půl let. I když nastoupila v pololetí, adaptace proběhla bez větších obtíží. Je pravák.

Pozorování (jaro 2006):

Velice drobná dívenka, která je ráda v kolektivu ostatních dětí. S dětmi komunikuje bez problému, při řešení konfliktů je velice rázná, když je s něčím nespokojená, používá často násilí, dokonce i vůči větším a silnějším chlapcům, vyvolává rvačky. Často používá hrubá a vulgární slova. V komunikaci s učitelkami je však velice zdrženlivá, mluví potichu, odpovídá pouze jedním slovem nebo slovem nevím. Pokud se ovšem nejedná o žalování na kamarády, to jsou její projevy velice spontánní a hlasité, žaluje velmi často i jako obranu na to, když něco provede ostatním spolužákům.

Výslovnost je bez vad, ale řeč je neuspořádaná, má špatný slovosled, často používá sloveso v infinitivu.

Plnění testů

1. část – viz. příloha č. 4a)

Nejdříve nechtěla dívka spolupracovat, říkala, že se jí nechce, že si bude hrát.

Držení tužky není špekovité, tužku dívka svírá příliš křečovitě, přítlak na podložku je silný. Úkoly dokončila jen s velkým přemlouváním.

Kresba postavy: Před kresbou si dívka pohrávala s papírem, nakonec si jej položila tzv. vzhůru nohama. Postava je velice malá, na hlavě jsou vlasy i obličej, chybí uši, k trupu je hlava připojená bez krku. Horní končetiny jsou vzpřímené, chybí jim prsty, na dolních končetinách jsou boty, ale nejsou zahnuté..

Obkreslení skupiny bodů: Body dívka neobkreslila jako tečky, nýbrž jako kroužky, nevyjádřila správný počet.

Trojice reverzních obrázků: Ve dvou případech nevystihla tvar obrazců, velice lehce naznačeno zrcadlové vyjádření.

Test verbálního myšlení: Dívka dosáhla bodového skóre pouze +1 bod.

2. část – viz. příloha č. 4b)

Je patrné zlepšení v soustředění i v uvolnění končetiny, ale držení tužky není stále správné špekovité.

Kresba postavy: Postava má hlavu s vlasy i obličejem, chybí uši, krk, hlava je téměř stejně velká jako trup. Končetiny nakresleny pouze jednou čarou, ruce mají prsty, nohy boty.

Obkreslení skupiny bodů: Obkreslen správný počet teček, obrazec je ale vyšší a širší.

Napodobení psacího písma: Čitelná věta se třemi slovy, písmo je hodně velké, tečky nechybí.

Reverzní test: V tomto testu dívka měla 22 chybných odpovědí.

Zkouška znalostí: Celkový počet +2 body.

Intervence po OŠD:

Ze strany rodičů nedošlo k žádným snahám o vyrovnání dívčiných nedostatků v jakékoli podobě. V mateřské škole s dívkou učitelka individuálně procvičovala

grafomotorickou stránku, zrakové a sluchové v nímání, komunikativní dovednosti.

Závěr:

I když dívka ještě vykazuje určité nedostatky a deficity jak ve sluchovém a zrakovém vnímání, tak v oblasti soustředění a paměti, je patrné, že jí OŠD prospěl hlavně z hlediska sociálních vztahů, dívka se zklidnila, už neprojevuje známky násilí a vulgarity v takové míře, jako v loňském roce. Už ví, že započatý úkol by se měl dokončit a také se o to snaží, i když ještě s velkými nedostatky. Ve vyjadřování také velice pokročila, tvoří již i souvětí, používá správné tvary sloves.

D. P. (dívka, narozena v červnu 2000)

Rodinná anamnéza:

Dívka pochází z úplné rodiny, matka je na mateřské dovolené, otec pracuje jako řidič. Dívka je starší ze dvou sourozenců, sestřička se narodila na podzim 2004. Rodina bydlí ve vedlejší vesnici, dívku rodiče do školky přiváží autem.

Osobní anamnéza:

Do mateřské školy začala docházet dívka ve třech letech na tři dny v měsíci, na stálou docházku od čtyř let. Adaptace proběhla bez potíží, do kolektivu se zapojila ihned.

Z pozorování (jaro 2006):

Velice milá dívenka, která moc ráda komunikuje s dospělými, vypráví, co dělá doma, jak se stará o sestřičku a pomáhá rodičům. Také ráda pomáhá ve školce s různými pracovními úkoly. Neumí ale rozehrát hru, když si s nikým zrovna nepovídá, tak bez cíle bloumá po třídě. Nemá vady řeči, je pravák.

Plnění testů

1. část – viz. příloha č. 5a)

Při vyplňování zadaných úkolů se dostatečně nesoustředila, pořád vyprávěla o něčem úplně jiném, což v té chvíli bylo pro ni důležitější a určenou práci dělala jako vedlejší činnost. Držení tužky je špekovité, ale křečovité, přítlak na podložku silný.

Kresba postavy: Kresba neodpovídá věku, postava má hlavu, na které je obličej, ale chybí vlasy, uši. Hlava je k malému trupu připojena příliš dlouhým krkem, ze kterého jsou napojeny horní končetiny. Ruce jsou v rozpažení, nakresleny dvojčarou, chybí prsty. Dolní končetiny jsou zahnuté, nakresleny pouze jednou čarou.

Obkreslení skupiny bodů: Vystižena šířka, ale ne výška objektu. Počet bodů není správný.

Trojice reverzních obrázků: Jsou vystiženy tvary objektů i zrcadlové vyjádření.

Test verbálního myšlení: Dívka získala +7 bodů.

2. část – viz. příloha č. 5b)

Držení tužky není již křečovité, vedení je lehké, končetina je dobře uvolněná.

Kresba postavy: Kresba stále neodpovídá věku. Na hlavě chybí vlasy i uši, ruce mají pouze tři prsty a rostou z krku. Dolní končetiny nakresleny jednoduchou čarou, jsou dole zahnuté.

Obkreslení skupiny bodů: Správný počet teček, lehce se liší poměr šířky a výšky objektu.

Napodobení psacího písma: Celkem dobře čitelné napodobení předlohy, je vystižena výška prvního písmene, písmena jsou dobře rozčleněna do tří slov, chybí tečka nad i a na konci.

Ostatní dvě zkoušky (Reverzní test a Test znalostí) neproběhly z důvodu dívčiny časté nepřítomnosti v MŠ.

Intervence po OŠD:

Během školního roku, kdy byl dívce uplatněn odklad, dívka mateřskou školu navštěvovala pouze dva dny v týdnu (v tyto dny probíhaly v MŠ kroužky – hudební a pohybový). Ostatní dny tráví dívka doma s mladší sestřičkou. Jeden den v týdnu dojíždí s matkou do okresního města do kroužku mažorettek. Dle sdělení učitelky děvče dožrálo v oblasti zrakového a sluchového vnímání, ovšem dívka se ještě špatně soustředí na práci, nepozorná je i během kroužků. Myslím si, že intervence po OŠD je nedostačující, což se také objevilo ve věku neodpovídající kresbě.

Závěr:

Dívce OŠD prospěl v oblasti grafomotoriky, kde došlo k uvolnění končetiny a zlehčení tahu tužky po podložce. Nedostatky jsou ještě ve výtvarném projevu, v oblasti paměti a soustředění. Dle mého názoru by dívce velice prospěl každodenní pobyt v MŠ, což by se kladně odrazilo v dalším vývoji.

ZÁVĚR

Na základě skutečností, které jsem získala pomocí diagnostických metod u zkoumané skupiny dětí se potvrdil fakt, že stoupají počty tzv. školsky nezralých dětí, které mají nedostatky v některé ze složek školní zralosti. Nejčastějším řešením těchto deficitů pak bývá odklad školní docházky o jeden rok a následná intervence zaměřená na rozvoj těchto oblastí.

Během výzkumu jsem zjistila, že OŠD byl uplatněn u dětí s opožděným vývojem, čímž se potvrdil můj první předpoklad. Jak již vyplývá z uvedených kasuistik, jednalo se především o děti, které se narodily ke konci školního roku, či o prázdninách a do školy by nastupovaly čerstvě šestiletí. Zajímavou skutečností je, že se ve většině případů jednalo o dívky (4 dívky, 1 chlapec), což by mohlo vyvracet názory odborníků, že chlapci většinou dozrávají později. Vysvětlením však je již zmíněná charakteristika předškolní třídy a to, že většina chlapců v této třídě byli narozeni v podzimních měsících, tudíž byli třeba i o deset měsíců starší, než dívky, u kterých byl uplatněn OŠD a tím se potvrzuje skutečnost, že věk šesti let, kdy dítě zahajuje školní docházku, je široké období a mělo by se přihlížet k tomu, zda dítě má např. při vstupu do ZŠ právě šest let nebo již šest let a pět měsíců, protože mezi dětmi v tomto věku jsou velké vývojové rozdíly a svou roli ve vývoji sehraje každý měsíc věku.

Můj druhý předpoklad jsem si ověřila během druhé části výzkumu. Děti, u kterých byl uplatněn OŠD, ve většině případů dozrály a dohonily nedostatky v určitých oblastech. Velkou roli při tom sehrała následná intervence, která byla u těchto dětí prováděna. Výzkumem jsem si ověřila skutečnost, že pouhý OŠD někdy nestačí a záleží na vhodné stimulaci během získaného času. Pokud dítě zůstane v mateřské škole nebo dokonce v rodinném prostředí bez dalšího vedení, které by rozvíjelo oslabené oblasti, sice také dozrává, ale jeho dozrávání je pomalejší oproti dětem, které byly pro takový další rozvoj správně stimulovány.

Můj třetí předpoklad jsem si potvrdila celkovým zhodnocením celého výzkumu, kdy OŠD byl skutečně účinným a tedy vhodným řešením pro děti

s opožděným vývojem, protože pokud by děti nastoupily do školy ve svých šesti letech a tudíž ještě nedozrálé pro školní vyučování, neslo by to sebou řadu problémů v podobě školní neúspěšnosti, což by se také mohlo negativně odrazit na vlastním sebepojetí dítěte a na jeho vztahu ke vzdělávání všeobecně.

Během výzkumu a tvoření této bakalářské práce jsem si hlouběji uvědomila, jak je v období předškolního věku důležitá spolupráce všech, kdo se podílí na výchově a vzdělávání dětí. Dětem je prospěšný pobyt jak v rodinném prostředí, tak také v mateřské škole, ale v každém z těchto prostředí se dítě chová jinak a každý zúčastněný má na dítě trochu odlišný pohled. Rodiče své děti znají, jak se dítě chová v uvolněné domácí atmosféře a učitelky v mateřských školách mají nedocenitelnou možnost srovnání s ostatními dětmi a dítě vidí každodenně v interakci s vrstevníky.

Co se týče posouzení optimální školní zralosti a jakýchkoli nejasností v této oblasti, jsou důležitým faktorem odborná pracoviště, kde pomoc získají nejen rodiče, ale pokud je vše optimální, tak také předškolní pedagogové a i zde záleží, v jakém rozsahu je spolupráce mezi rodinou, odborníkem a učitelkou.

Seznam použité a citované literatury:

- ALLEN, E. K., MAROTZ, L., R.: *Přehled vývoje dítěte*. Praha, Portál, 2002.
- ČAČKA, O.: *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizac.* Brno, Doplněk, 2000.
- ČÁP, J.: *Psychologie pro učitele*, Praha, SPN, 1987
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha, Portál, 2000.
- HENEK, T.: *Hrou připravujeme na školu*. Praha, SPN, 1983.
- KLENKOVÁ, J., KOLBÁBKOVÁ, H.: *Diagnostika předškoláka*. Brno, MC, 2005.
- KROPÁČKOVÁ, J.: *Kdy je dítě připravené jít do školy?*. Informatorium 3 – 8, č. 1/ 2004.
- KUCHARSKÁ, A.: *Pedagogicko – psychologická diagnostika*. Informatorium 3 – 8, č. 6/ 1996.
- KUCHARSKÁ, A.: *Školní zralost a místo pedagogicko – psychologické diagnostiky v práci učitelky MŠ*. Syllabus k přednášce v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha, UK, 2003.
- KUTÁLKOVÁ, D.: *Jak připravit dítě do 1. třídy ZŠ*. Praha, Grada, 2005.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha, Grada, 1998.
- MERTIN, V.: *Psychologické aspekty zahájení povinné školní docházky*. Vedení mateřské školy, Praha, Raabe, 1997.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha, Portál, 2003.
- SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.: *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha, Portál, 2001.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte předškolního věku*. Liberec, Technická univerzita, 2000.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie I. – Dětství a dospívání*. Praha, Karolinum, 2005.

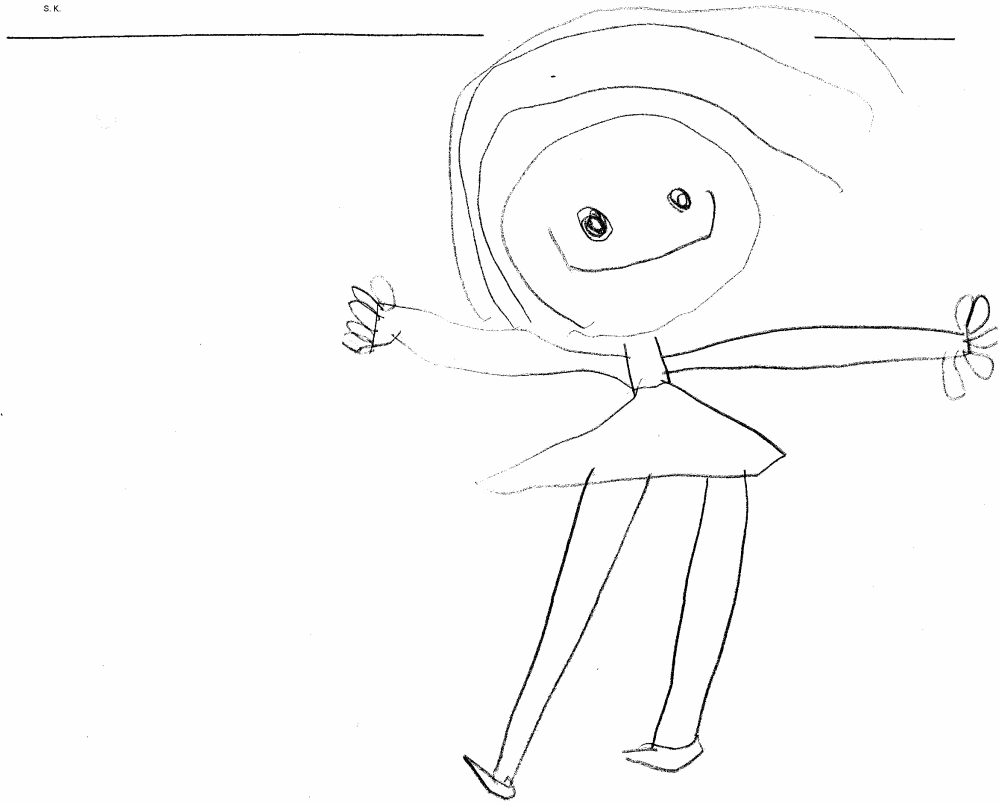
VALENTA, J.: *Školské zákony a prováděcí předpisy s komentářem*. Olomouc, Anag, 2006.

ZELINKOVÁ, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha, Portál, 2001.

Retrospektiva a perspektiva předškolního vzdělávání a příprava předškolních pedagogů, Sborník 3. celostátní konference profesních organizací předškolní výchovy. Praha, APV, 2002.

Internet, www.rodina.cz

Příloha č. 1a)

• • • • • • • • • •		h h	l l	z z
		H H	L L	Z Z

Příloha č. 1b)

S. K.

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

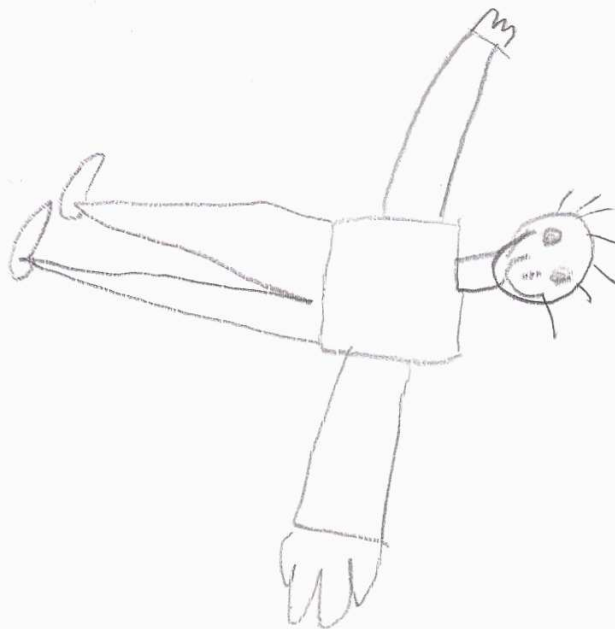
2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte naučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev na lvi.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha č. 2a)

H.H.

• • • • • • • • • •	••• ••• ••• •	hh	11	Σ3
		hh	11	Σ3

Příloha č. 2b)

H.H.

Handwritten scribble

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Handwritten cursive text: "Lev na li."

Handwritten cursive text: "Lev na li."

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

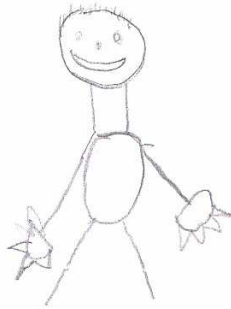
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Handwritten text: "TOMAS"

Příloha č. 3a)

A. C.

<p>• • •</p> <p>• • •</p> <p>• • •</p> <p>•</p>	<p>• • •</p> <p>• • •</p> <p>• • •</p> <p>•</p>	<p>h h</p> <p>l l</p>	<p>1 1</p> <p>l l</p>	<p>3 3</p> <p>3 3</p>
---	---	-----------------------	-----------------------	-----------------------

Příloha č. 3b)

A. C.

2. Poďivej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev na li.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

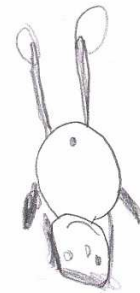

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha č. 4a)

K. H.

• • • • • • • • •	○ ○ ○ ○ ○	H H	1 1	Σ 3
• •	○	H H	1 1	} 3

Příloha č. 4b)

K. H.

2. Poďivej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev na li.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

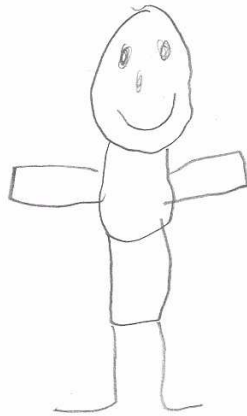

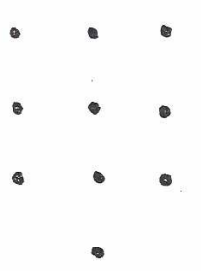
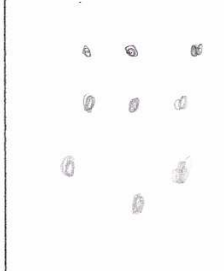

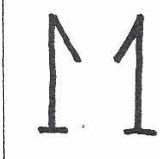

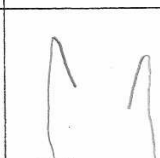

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Příloha č. 5a)

D. P.

Příloha č. 5b)

D. P.

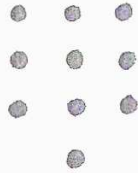
2. Poďívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

Lev na li.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napiš.

Lev na li

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

